Тхоровська С. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ВИРАЖЕННЯ МОДАЛЬНОСТІ У ТВОРЕННІ ІДЕОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ АНГЛОМОВНОЇ РЕДАКЦІЙНОЇ СТАТТІ (НА МАТЕРІАЛІ *THE NEW-YORK TIMES*)

У статті розглянуто низку засобів вираження епістемічної та деонтичної модальності в текстах редакційних статей під колективним авторством, які розкривають ставлення адресанта до коментованої події. Редакційна стаття як зразок актуалізації ідеологічного дискурсу є текстуальним вираженням ідеологій, адже вона слугує інструментом реалізації інтенцій адресанта. Висловлюючи ідеологічно марковані переконання та представляючи позицію «своїх» групи, автор статті намагається задати кут інтерпретації подій з перспективи, яка найбільш вигідна для цієї групи. Важлива роль у цьому процесі належить засобам вираження модальності, які виявляють оцінку та ставлення мовця до предмета мовлення.

Серед різнобічних і мультидисциплінарних підходів до визначення модальності за основу автор взяв поділ на деонтичний та епістемічний види, оскільки головна мета дослідження – змодельовати, яку функцію засоби вираження модальності відіграють у здійсненні експліцитного та імпліцитного впливу на переконання адресата.

Шляхом аналізу вибірки статей протягом весни 2019 року, в яких було коментовано ситуацію на Близькому Сході та у Венесуелі, виявлено, що модальність актуалізується через застосування низки засобів. Ад'єктивні та адвербіальні модальні маркери допомагають імпліцитно висловити оцінку та замінити коментар автора. Предикати знання дозволяють передати впевненість у висловлюваному, «перетворити» оцінку на факт. Модальні дієслова маніфестують ставлення до предмета мовлення. Наведення джерела даних посилює впевненість адресата у їхній об'єктивності. Апеляція до «голосу народу» створює ефект генералізації. Використання умовного способу дозволяє адресантові ввести рекомендації, застереження, поради тощо. У своєму комплексі всі засоби скеровують інтерпретацію події у потрібному руслі, підштовхуючи адресата до прийняття точки зору адресанта.

Ключові слова: епістемічна модальність, деонтична модальність, редакційна стаття, колективний мовець, ідеологічний дискурс, аналіз дискурсу, оцінка.

Постановка проблеми. В нескінченному потоці інформації, що став невід'ємною частиною сучасного світу, редакційна стаття слугує свого роду орієнтиром, який допомагає адресатові розібратись у подіях, насамперед у тих, які не є частиною його безпосереднього досвіду, сформувати певну оцінку тих подій, яка закладе основу прийняття подальших рішень. Організація тексту передбачає різний ступінь маніфестації авторського «я», тобто залежить від суб'єкта мовлення. В редакційній статті автор мовби відступає, висуваючи на передній план зміст тексту. Проте авторська оцінка присутня. З огляду на це модальність як «граматика експліцитного коментування, засіб вираження міри обов'язку, відповідальності за істину пропозицій» [1, с. 225] стає одним із пріоритетних напрямів у дослідженні творення ідеологічних настанов та їхньої деконструкції.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін «модальність» охоплює цілий спектр понять у площині філософії, логіки, лінгвістики та дискурсного аналізу. Зазвичай модальність передбачає оцінку висловлюваного мовцем, яка маніфестує певну точку зору. Існує низка підходів до класифікації та категоризації модальності. Для прикладу, данський лінгвіст О. Єсперсен проводить широкий розподіл модальності на дві категорії: ті, що містять елемент волі, та ті, що його не містять [12]. Філософ Г. фон Райт постулює 4 види модальності: алептичний (необхідний, можливий, умовний, неможливий), епістемічний (перевірений, невизначений, сфабрикований), деонтичний (обов'язковий, дозволений, байдужий, заборонений) та екзистенційний (універсальний, існуючий, порожній) [16].

Британський лінгвіст Ф. Палмер спершу зосереджується на епістемічних та деонтичних видах

модальності, що приблизно відповідають двом категоріям О. Есперсена. Проте пізніше реорганізовує категорії модальності, виокремлюючи пропозиційну модальність, яка охоплює епістемічну та евіденційну модальність з одного боку та подієву модальність, яка включає деонтичну і динамічну модальність, з іншого [13; 14]. Пропозиційна модальність стосується ставлення мовця до значення істини або фактичного статусу пропозиції, тоді як подієва модальність належить до подій, які є лише потенційними [14, с. 8].

Р. Фаулер пропонує 5 категорій модальності, які позначають ставлення мовця до висловленої ним пропозиції: валідність (стосується впевненості у правдивості пропозиції), передбачуваність (стосується ймовірності майбутніх подій), бажаність (передбачає практичні, моральні чи естетичні судження), зобов'язання (стосується суджень щодо зобов'язання здійснити певну дію), дозвіл (мовець висловлює дозвіл на здійснення певної дії) [9, с. 72]. Низка інших підходів зосереджується на аналізі окремих аспектів модальності – граматичному або семантичному, в той час як окремі дослідники намагаються поєднати ці два аспекти [8]. Як зазначив М. Галлідей, модальність охоплює «площину значення, що лежить між «так» і «ні» Halliday» [11, с. 356].

Постановка завдання. Мета дослідження – простежити, які засоби вираження модальності пронизують дискурс англomовної редакційної статті та як вони сприяють відтворенню ідеологічних інтенцій адресанта. Аналіз проведено на матеріалі статей The New York Times під колективним авторством, присвячених коментуванню ситуації на Близькому Сході та у Венесуелі протягом весни 2019 року.

Виклад основного матеріалу. Кожен факт у газетному дискурсі спирається на інтерпретацію, що його супроводжує, тому він повинен бути висвітленим з різних ракурсів. Проте спосіб викладу факту зазвичай фіксує лише той ракурс, з якого його бачить адресант. Під час інтерпретації адресат відтворює дійсність під тим кутом зору та з тією оцінкою, яку заклав адресант. Вона детермінується зокрема і ідеологічними чинниками, адже адресант є членом суспільної групи і висловлює її позицію.

В ідеологічному дискурсі оцінка лежить в основі та зумовлена потребами позитивної презентації «своїї» групи та негативного представлення «чужої». «Своя» група постає в образі авторитету, наділеного знанням, який уповноважений висловлювати істинні судження, рекомендації.

«Чужа / Їхня» група є об'єктом суджень, адже «вони» не володіють обсягом знань, потрібним для «правильної» інтерпретації ситуації. Численний арсенал засобів вираження модальності допомагає адресатові відтворити саме таку «картину».

Модус достовірності знання (а саме це є одним із найголовніших аспектів у дослідженні модальності ідеологічного дискурсу, адже головною інтенцією адресанта є намагання подати неемпіричне знання (домисли, припущення) за істинне через широкий арсенал лексичних і синтаксичних засобів, як експліцитних, так і імпліцитних [5, с. 90]) реалізується через низку форм, які мають експліцитний та імпліцитний характер.

У дискурсному аналізі модальність охоплює набагато більше, ніж просто використання модальних дієслів або певних лексичних одиниць. Модальність радше стосується ставлення мовця до предмету висловлення та / або впевненості у висловленій пропозиції. Модальність охоплює «всю тканину мови», знаходить вираження у фонографічних, лексико-семантичних, граматичних, риторико-стилістичних засобах [7, с. 77].

Зазвичай модальність диференціюють на об'єктивну та суб'єктивну. Об'єктивна модальність є ознакою будь-якого висловлення і відображає його ставлення до дійсності в плані реальності та нереальності. Суб'єктивна модальність є факультативною ознакою і передає ставлення мовця до висловленого. З огляду на це саме суб'єктивна модальність становить інтерес для дослідження з точки зору здійснення впливу на свідомість адресата. Адресант кваліфікує те, що він повідомляє, як дійсне, удаване, бажане, можливе, необхідне, належне.

Серед засобів вираження модальності виокремлюють морфологічну категорію способу дієслова, модальні дієслова, модальні прислівники і частки, афікси з модальним значенням, просодичні засоби модальності, засоби організації модальності тексту, а також слова з модальним компонентом у значенні [4]. При аналізі речення модальність зазвичай стосується значення всього речення, у комбінації з власне описом події, факту тощо, адже модальність «актуалізує» речення.

Більшість дослідників розмежовує два типи модальності: епістемічну та деонтичну. Епістемічна модальність стосується вираження мовцем свого ставлення до висловлюваного з погляду того, що є, було чи буде в реальному світі, в той час як деонтична модальність передбачає фокусування на необхідності чи можливості дії.

Одним із засобів вираження епістемічної модальності слугують ад'єктивні та адвербіальні модальні маркери *sure(ly)*, *certain(ly)*, *evident(ly)*, *obvious(ly)*, *apparent(ly)*, *possible*, *possibly*, *probable*, *probably*, *maybe*, *perhaps*, *typical*, *usual(ly)* тощо. Вони модифікують зміст ключових дієслів чи іменників у реченні, підвищуючи валідність судження: *Executions in Saudi Arabia are usually by beheading, often in public* [17]. Такі модальні слова маніфестують впевненість адресанта в тій точці зору, яку він постулює: *And as Venezuela's humanitarian crisis grew more dire, Mr. Maduro was bound to blame it on American sanctions on Venezuelan oil, which came into full effect this week* [17]. Це – модальність судження, яка передбачає процес набуття фактами дійсності оцінних компонентів з метою впливу на свідомість адресата та його переконання у «правильності» своєї думки [6].

Використання модальних слів дозволяє залучати чинник невпевненості, прогнозування. Наприклад введення інформації у комбінації з модальним словом *perhaps* у реченні *Mr. Trump launched his campaign of "maximum pressure" designed to change Iran's behavior – and perhaps its leadership* [17] допускає припущення про правильність певних дій, уникаючи відповідальності за неправдиву інформацію. І хоча використання таких слів лише імплікує, а не висловлює впевненість, вони допомагають створити підстави для сумнівів. З іншого боку, виступаючи авторитетом, редакційна стаття здатна робити свої висновки щодо ситуації, що може позначитися на прийнятті потрібних рішень. У реченні *There is no doubt that the Revolutionary Guards is a malign actor* [17] модальний оператор *no doubt* вказує на безапеляційний характер припущення. Оскільки адресат сприймає судження адресанта як достовірні, зважаючи на його більший доступ до інформації, більшу поінформованість та обізнаність, пропозиція трактуватиметься як істинна [2, с. 118]. Особливість таких адвербіальних маркерів полягає у здатності побічно виражати оцінку. Це – лексика з імпліцитно аргументативним значенням, яка виконує прагматичну функцію, замінюючи коментар автора.

Ще одним засобом вираження епістемічної модальності є використання предикатів знання таких як *to know*, *to believe*, *to consider*, *to predict*, *to forecast*, *to presume* тощо. Введення в текст таких дієслів робить коректним включення будь-якої тези й активізує увагу адресата [6]: *The C.I.A. has concluded that Havana's support is far less consequential than the administration claims* [17]. *Its (Iran's) economy is forecast to contract this year*

by 6 percent [17]. У таких випадках, особливо при використанні форми пасиву, коли редукується агент, судження сприймається як істина, як загальновідоме знання (*common knowledge*). Автор простежує «прийом «активації» думки – представлення думки як істинного знання», адже імплікувати думку виявляється найпростішим засобом зняття відповідальності за сказане [6].

Позначення в тексті джерела інформації є особливим засобом епістемічної модальності, який додає переконливості аргументам, адже завдяки посиланню на джерело у адресата зникають сумніви в об'єктивності інформації, оскільки він фактично отримує підтвердження від «експертів»: *The strong indications provided by American and Turkish intelligence that Prince Mohammed was behind Mr. Khashoggi's murder. According to Human Rights Watch, 11 of the men were charged with spying for Iran and 14 in connection with protests during the Arab Spring of 2011* [17].

Поширеним засобом впливовеності висловлення є апеляція до загальноприйнятої думки (*vox populi*), введення «голосу народу», коли певне судження подається як таке, яке підтримують всі: *They are helping Saudis to reform and modernize their society* [17]. Це створює ефект генералізації, сприяє розвитку стереотипного мислення. Саме такі висловлення сприяють утворенню ідеології консенсусу: всі погоджуються щодо певного питання, а моделі поведінки сприймаються як самі собою зрозумілі [10, с. 48].

Деонтичний вид модальності передбачає висловлення побажань, спонування до певних дій, які адресант вважає потрібними або бажаними. У цьому контексті автор простежує прескриптивний характер модальності, наприклад у випадках використання директивного *must*, яке передбачає, що адресант уповноважений висловлювати таку думку: *Larry Fink, the BlackRock chief executive, who created waves earlier this year when he argued that business must provide leadership on social and political issues* [17].

Такі засоби слугують для легітимації чи виправдання чогось, адже постулювання чогось як необхідного сприяє трактуванню дій як бажаних чи потрібних: *The United States should be committed to keeping Colombia's hard-won accord alive* [17]. Вони дозволяють адресантові висловити свою позицію стосовно заходів, які слід вжити, покладаючись на власні переконання та цінності: *At some point, Mr. Guaidó may have to consider negotiating directly with Mr. Maduro to find a peaceful exit from a stalemate* [17].

Актуалізація деонтичної модальності простежується через використання предикатів необхідності, вимоги *to want, to require, to demand* тощо, які дуже чітко вказують адресатові правильну з точки зору адресанта поведінку і спосіб дій у ситуації: редакційна колегія видання постає в образі авторитету, наділеного знанням, який уповноважений висловлювати істинні судження, рекомендації насамперед тоді, коли йдеться про ситуації, які є віддаленими від реальності адресата: *Corporations and governments should demand an end to the kingdom's egregious violations of human rights* [17].

Окремим засобом вираження модальності слугує категорія способу, яка вказує на зв'язок між процесом, вираженим дієсловом, та дійсністю, визначаючи характер процесу як дійсний, гіпотетичний, уявний тощо. Використання умовного способу, роль якого серед іншого полягає у припущенні можливих наслідків певних дій, слугує як застереження чи порада. Використання умовних конструкцій передбачає прогнозування, яке проходить насамперед за негативним сценарієм розвитку подій і застосовується для формування відчуття тривоги [3, с. 69], як це видно з прикладу: *A direct intervention would find little support across a region with bad memories of American meddling, and would brand Mr. Guaidó as an American lackey* [17].

Умовні речення здатні імплікувати певне застереження: *Now, nearly three years later, with the nation led by opponents of the pact, peace may be unraveling, which would be a disaster for the country, for the region and for the cause of democracy* [17]. Завдяки умовним реченням у дискурс може вводиться псевдорациональне пояснення, яке використовується для виправдання певних дій [15, с. 137]. В таких випадках простежується аргументативний хід допуску певної критики, визна-

ється провина, шкода, проте такі дії трактуються як єдино можливий шлях запобігання ще більшому злу: *Last week, Mr. Trump cast only his second veto against a bipartisan resolution that would have forced an end to American military involvement with Saudi Arabia's intervention in Yemen's civil war* [17]. У цьому прикладі допускається думка, що попри тривалу війну та її наслідки американська підтримка Саудівської Аравії – союзника США в регіоні – важлива як засіб стримування Ірану.

Використання умовного способу слугує інструментом висловлення позиції адресанта стосовно явища, рекомендації, застереження тощо. Ситуація подається як гіпотетична, проте завдяки аргументам адресанта адресат домислює її в той спосіб, у який його скеровує адресант.

Висновки і пропозиції. Аналіз дискурсу зазвичай передбачає комплексний підхід, адже для інтерпретації висловлення характерна складна взаємодія інформації, яка надходить з різних рівнів. Тому засоби вираження модальності функціонують у тісній взаємодії між собою та з іншими елементами маніфестації ідеологічної позиції автора – колективного мовця.

Існує думка, що суб'єктивна модальність є факультативною ознакою, а будь-яку пропозицію можна трактувати як аксіологічно марковану, адже добір слів і конструкцій – свідомий вибір мовця. Навіть засоби синтаксису можуть слугувати для вираження ідеологічної позиції, використовуючись для акцентуації або деакцентуації. Ідеологічну маркованість вони одержують у контексті. Способи синтаксичної побудови інформації важливі з точки зору їхнього внеску у семантичну інтерпретацію дискурсу, увиразнюючи зміст, додаючи інтенсивності висловленню, виокремлюючи одні аспекти та приховуючи інші, що може стати об'єктом дослідження в майбутньому.

Список літератури:

1. Бехта І. А. Взаємодія дискурсних стратегій у тексті: семантичні функції точки зору і наративні рівні. *Сучасні дослідження з іноземної філології* : збірник наукових праць. Вип. 4. Ужгород, 2006. С. 223–234.
2. Демьянков В. З. Логические аспекты семантического исследования предложения. *Проблемы лингвистической семантики*. М. : ИНИОН АН СССР, 1981. С. 115–132.
3. Дзялошинский И. М. Манипулятивные технологии в масс-медиа. *Вестник МГУ. Серия 10. Журналистика*. 2005. № 2. С. 56–75.
4. Карасик В. И. Язык социального статуса. Волгоград, 1992. 330 с.
5. Матвеев А. А. Модальность знания как модальность логического типа (на материале русских и английских публицистических текстов). *Филологические науки*. М., 2002. № 2. С. 89–97.
6. Матвеев А. А. Модальность мнения как иллюкутивная модальность (на материале русских и английских публицистических текстов). *Труды международной конференции «Диалог-2002»*. URL: <http://www.dialog-21.ru/digest/2002/articles/matveev/> (дата звернення: 19.03.2020).
7. Смушинська І. В. Категорія суб'єктивної модальності як показник індивідуально-оцінної картини світу. *Мовні і концептуальні картини світу* : збірник наук. праць. К., 1999. С. 76–81.

8. Badran D. Ideology through modality in discourse analysis. Nottingham : University of Nottingham, 2003. 334 p.
9. Fowler R. Power. *Handbook of Discourse Analysis* / ed. by T. A. van Dijk. Vol. 4. London : Academic Press, Inc., 1985. P. 61–82.
10. Fowler R. Language in the news. Discourse and ideology in the press. London and New-York : Routledge, 1991. 254 p.
11. Halliday M. A. K. An introduction to functional grammar. London : Edward Arnold, 1985. 387 p.
12. Jespersen O. The philosophy of grammar. London, George Allen & Unwin Ltd., 1951. 358 p.
13. Palmer F. R. Mood and Modality. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 243 p.
14. Palmer F. R. Mood and Modality: 2nd edition. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 236 p.
15. Wodak R. History in the making / The making of history. *Journal of language and politics*. Amsterdam : Benjamins, 2006. P. 125–154.
16. Wright G. H. (von). An essay in modal logic. Amsterdam : North-Holland Publishing Co., 1951. 90 p.
17. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/section/opinion/editorials> (дата звернення: 21.03.2020).

**Tkhorovska S. V. ON THE EXPRESSION OF MODALITY
IN CREATING IDEOLOGICAL SPACE OF AN ENGLISH LANGUAGE EDITORIAL
(BASED ON THE NEW YORK TIMES EDITORIALS)**

The article tackles a number of means of expressing epistemic and deontic modality in the texts of editorial articles written by the editorial board, which convey the attitude of the collective author to the commented event. The editorial serves as a background for the actualization of ideological discourse and is a textual expression of ideologies since it functions as a tool for implementing the addresser's intentions. By expressing ideologically labeled beliefs and presenting the position of "our" group, the author aims to set the angle of interpretation of events from the perspective that is most favorable to that group. An important role in this process is attributed to the means of expressing modality, which conveys the opinion and attitude of the speaker to the subject of speech.

Among diverse multidisciplinary approaches to defining modality the division into deontic and epistemic types is taken as the premise of the analysis, as the main purpose of the research is to model what functions the types of modalities perform in making explicit and implicit influence on the addressee's beliefs. By analyzing a set of articles covering the spring of 2019 which highlighted the situation in the Middle East and Venezuela, it has been established that modality is actualized through a number of tools.

Adjectival and adverbial modal markers help to express the opinion implicitly and replace the author's comment. Predicates of knowledge enable the speaker to convey confidence in what is being expressed, to "turn" an opinion into a fact. Modal verbs manifest attitudes toward the subject of speech. Citing a data source increases the addressee's confidence in their objectivity. An appeal to the "voice of the people" promotes creating the effect of generalization. Using conditional sentences provides the addresser with the possibility to introduce recommendations, warnings, tips, and more. In their interaction all the means direct the interpretation of the event from the suggested perspective, swaying the addressee to accept the addresser's point of view.

Key words: epistemic modality, deontic modality, editorial, collective author, ideological discourse, discourse analysis, opinion.